

NORSK FRIHET OG DEN STORE KOMMUNE-SANNERINGEN

Et forsøk på perspektiv

Dag Jørgen Høgetveit; januar 2015

"Sanner freistar å byggja opp ei stemningsbølge kor hastverk er eit viktig element. Fyrstemann til mål får premie, medann dei treige etter kvart likevel får reforma tredd over seg. Eit Sørlandet styrt av byråkratar og heiltidspolitikarar i sentra fjernt frå folk flest vil vera eit langt steg attende mot embedsmannsveldet." (P.G. Stensvaag, Setesdølen 05.12.14.)

FRIHET ER NOE ANNET

Frihet er noe annet enn å 'ta seg friheter' (Joh.8,32.36).

"En av de største nasjonsbyggerne vokste opp på en gård i Norge. Mange tror at dette landet ble rikt bare på grunn av all oljen i Nordsjøen. Men det ligger mer bak rikdommen enn som så. Jeg har sett stor fatigdom i andre oljeproduserende land... Norge er annerledes. Velsigelsen de har er vid og dyp, på grunn av folkets karakter. Og den karakteren skyldes i stor grad én nordmann som lærte dem Guds ord på attenhundretallet." "Norges frihet og velstand kan føres tilbake til Hans Nielsen Hauge" (1771-1824). "Landet ble forandret, og det begynte med én mann. Shaw sier at Huges bibelundervisning og arbeid "slo et av de første slagene mot tyranniet til et økonomisk system som i flere hundre år hadde vært overklassens monopol." ... Huges etterfølgere gjorde landet til et av de frieste i verden, og de bygget det på bibelske prinsipper." (L. Cunningham, Verdens viktigste bok - Hvordan Bibelen har forandret verden.)

Men Hauge talte ikke til et folk som var ukjent med Bibelen.

LITT REFORMASJONS-HISTORIE

"Nestenlike viktig som gudstjenesten er etter luthersk syn skolen. Lutherdommen er oppstått ved studium; den kan bare bli utbredt ved opplysning. Og idet den henviser hver kristen til Guds ord, blir det en livssak for den at hver kristen kan lese og forstå Bibelen. Dette innså Luther og hans venner meget klart, og de la meget arbeid på å ordne gode skoler." (I. Welle.)

1530-talls Geneve. "Som en del av sin avtale med byfedrene om å hjelpe til med å reformere Geneve, forlangte Calvin at de skulle bygge en skole og sørge for nok penger til å undervise alle barn - en virkelig revolusjonær tanke. Siden hvert eneste barn var skapt i Guds bilde, mente reformatorene at alle barn måtte læres opp til å lese Guds ord. For første gang i verdenshistorien - bortsett fra i oldtidens Israel - var skolen for alle sosiale klasser, ikke bare de rike. Og denne gangen ble jentene også inkludert." (Cunningham.) Calvin "had no faith in education apart from religious training, he drew up a catechism of Christian doctrine which was an obligatory part of the curriculum." (Enc.Brit.)

"Den offentlige undervisning av alle barn henger fra først av sammen med kristendoms-opplæringen", skriver Asch.konv.leks. om folkeskolen i Norge. "I 1537 ble det pålagt klokkeren i hver menighet å undervise barna i Luthers katekisme hver søndag i kirken eller hver lørdag på omgang på bondegårdene omkring i bygdene... I mange norske bygder ble det etter 1720 etter initiativ av pietistiske prester ansatt skolemestere som skulle hjelpe klokkeren med å gi undervisning. I 1736 ble konfirmasjonen innført for hele Danmark-Norge, og i tilknytning til den kom i 1739 lov om "Skolerne paa landet i Norge og hvad klokkerne og skoleholderne derfor maa nyde" med påbud om at det overalt i landet skulle opprettes skoler hvor alle barn over 7 år

skulle lære kristendoms-kunnskap og lesning, hvis ikke foreldrene sørget for undervisningen av sine barn på annen tilfredsstillende måte." Til det norske "curriculum" hører Erik Pontoppidans "Forklaring ... utarbeidet etter Kongens aller nådigste skriftlige befaling til meg".

"En ordentlig, grundig og tilstrekkelig innsikt i kristendommens sannheter burde jo være det høyeste mål å strebe mot for alle som i tid og evighet ikke vil regnes blant dårene, som bekymrer seg for så mangt, men ikke for det ene nødvendige." (Av Pontoppidans forord, 9. okt. 1737.)

VED ÅRET 1837

Ved året 1837 og formannskapslovgivningen, hadde normannen i hundre år lest og pugget Pontoppidans forklaring til Reformatorens, Luthers, Lille Katekisme. Man lærte å se gjennom "normannens to øyenstener", Bibelen og Grunnloven; den siste fundert på den første, på "den Evangelisk Lutterske Religion", dvs. "Skriften alene". (Bibelen og Eidsvollsgrunnloven forøvrig de facto tilsidesatt ved stortingsvedtak 21. mai 2012.)

Formannskapslov gav enkelt sagt formannskap og representantskap; og sammen dannet de 'kommunestyre'. Ordningen innbar ellers at også det historiske lokal-tinget ble en representasjonsforsamling.

"Fra første stund var ordføreren kommunens fremste mann, han var dens førsteminister og samtidig president i folkerepresentasjonens over- og underhus." (S. Steen.)

Normen var at hvert prestegjeld varøegen kommune, men med mulighet for mindre enheter om ønskelig; eksempelvis ble gjerne bygdelag tilhørende by-prestegjeld utskilt som egne kommuner (Steen nevner i Bergen Kaldfaret og Sandviken). "Det viste seg mange steder og på flere områder at prestegjeldene var altfor store enheter og altfor uensartet til at kommunalisering bekvemt kunne foregå innenfor denne helhet. Det ville gå lettere i mindre enheter. Og det kunne man oppnå ved å dele prestegjeld i selvstendige kommuner, og ved å overlate fellesoppgaver til de enkelte sogn uten å dele prestegjeldet. Begge deler skjedde." (Steen.)

"Iveland slapp å fylgja naboane inn i Vennesla og tåler særst godt ei samanlikning med Hægeland og Øvrebø i dag." "Noreg har i dag 26 kommunar med mindre enn 1000 innbyggjarar. Medan alle desse miniputtane har eldreomsorg og minst ein skule, finst det mange ekskommunar utan skule og med nedlagde gamleheimar". (Stensvaag.)

Departementet skriver i 1845 407 formannskapsdistrikter, bykommunene antagelig medregnet. Også fylkestallet var velomtrent som idag; i 1837 17 amt.

"Norske kommunar er ikkje små, men i flatemål av dei aller største i Europa, middels i innbyggartal." (Stensvaag.)

IKKE BARE KOMMUNENE

Enkeltsaker hjemmehøreroftest i en sammenheng.

Folkestyrerestaurasjonen i og etter 1814 gjaldt bl.a. også å (gjen-)innføre en juryordning (jvf. middelaldersk "dømme"); fremdeles et populært angrepspunkt.

Ole Gabriel Ueland "dreiv saka fram mot ein samla motstand av juristar" (Bergsgård) og kom til å miste sin lensmannsstilling underveis, uten å komme i mål i sin tid. (Jury-ordningen, som historisk kun kom til full utvikling i Norden og England, ble først (gjen-)innført i 1887; den ble forøvrig ved departemental forordning opphevet i sept. 1941.)

F"yrste opptaket til arbeidet for folke-domstolar eller jury.... vart

innleiinga til ein hardsett strid med det juridiske byråkrati gjennom 40 år. Såleis vart det også med ein freistnad på å føra makta over lensmannstilsettingane fra amtmennene til heradsstyra". (Bergsgård.)

Bergsgård som også skriver at Ueland sytte for "den fyrste freistnaden på å setta opp eit politisk program i landet vårt...: 1. Avgrensing av arbeidet åt embetsmennene i alle saker som folket utan større fare kan greia sjølv. 2. Strengt og kraftig tilsyn med embetsmennene. 3. Betring i rettsstellet, serleg med sikte på jury. 4. Omsut for næringsvegane... 5. Sparsemd... 6. Friare og sjølvstendigare utvikling av kyrkje og skule i noko kyrkjeleg sjølvsyre.

Målet for denne politikken var altså eit fullstendig folkestyre i stat og kommune, i retts- og kyrkjestell og med fridom i handel og vandel. Men det sermerkte er, at skal sjølvstyret fram, lyt embetsmakta attende".

Bergsgård forteller óg at "Uviljen mot bøndene styrktest ved det at dei stelte seg heilt uforståande til den rørsle som i desse ára gjekk gjennom den akademiske ungdomen, skandinavismen.... Bøndene og særskilt Ueland fekk hovudansvaret for denne antiskandinaviske tilførsle. Ho var i fullaste samsvar med den ålmenne folkemeininga utover landet; men i Oslo og særskilt hjå den akademiske ungdomen kveste ho den uviljen mot bondepolitikken som var så stor på førehand."

Déngang var det skandinavismen. (Bare rimelig å forsøke sakte bli av med selveierbønder samt det eldgamle norske odelsinstituttet som embedsmann Chr. M. Falsen ble mindre populær blant embedsbrødre på, da han i 1815 "sende ut eit lite skrift om odelsretten, og heldt fram at den var den sterke indre samanhengen gjennom heile Noregs soge, hindringa for både adeleg og merkantilt aristokrati, og såleis gjorde odelsretten til grunnlaget for fridomen" (Bergsgård.))

Nå skal gjerne de fleste kommuner bort, juryen ønsker stadig noen bort, lokaltilknyttet politi (les lensmannskontorer) skal gjerne bort. Osv.

DEMOKRATISKE VEDTAK VERSUS DEMOKRATI

1661. "Året før hadde kongen, med stønad av borgarar og presteskap, gjort eit statskupp i Danmark så han der vart erveleg og eineveldig styrar. I 1661 gjorde dei norske riksstanda, samla i fullt møte, vedtak om å gje kongen same retten og makta i Noreg." (Koht.)

D"ei norske riksstanda"; herunder 408 bonderepresentanter. Kall det gjerne demokratisk fattet vedtak, men ble det demokrati?

1687. "Den nye norske lova gjorde ende på heile den midalderske skipnaden med utlægd og private bøter. Sanninga var at heile rettsframvoksteren sia riket vart samla kadde stendig klemt i hop råderomet for denne gamle skipnaden, og no var han i røynda reint foraldra. Tanken om at samfunnet ålment skulle vera verjaren for lova hadde måtta vike for regjeringsmakta, og eineveldet fullførte denne voksteren. Det var eit tap at det samstundes vart slutt på at folket var aktivt med i dom og rettsliv." (Koht.)

1992. Ny kommunelov; "med sikte på en bærekraftig utvikling", som det heter i de nye lovene. "En rekke av de folkevalgte organ i kommunene ble sopt vekk, og vi ble sittende igjen med noen store hovedutvalg hvor mange av de samme personene går igjen i tett samarbeid med administrasjonen. Videre har kommunestyret delebert stadig mer makt til rådmannen." (J. Høgetveit.)

Kall det gjerne demokratisk fattede vedtak, både på storting og i kommunestyrer; men hva med demokratiet?

Se litt tilbake, før du ser fremover: Bergsgård skriver at "den store

lovnemnda frå 1814" tok opp arbeidet med lokalt selvstyre "ut gjen-
nom 1820-åra, men ho gjorde det i byråkratisk ånd, så formannskapa
fekk lita sjølvstendig makt og nærmast berre vart som eit slag støyt-
pute mellom embetsmennene og almugen, hjelpesmenn til å få greie på
kva almugen ynskte og til å gjennomføra slike tiltak som embetsmennene
ville ha fram." Nemnda ble oppløst i 1830 og saken ble kort sagt dreie-
et i mer konstruktiv retning utover mot 1836/-37.

Meget senere tilkom en partivalgordning som (især rikspolitisk) med
tiden har plassert partiorganisasjoner som en effektiv buffer mellom
"almugen" og makten. "Med en viss variasjon fra parti til parti er
det medlemmene som på nominasjonsmøter plukker ut kandidater til valg-
listene. I Norge utgjør de som godkjenner kandidatlistene kun 4 % av
de stemmeberettigede og enda snevrere eliter har bestemmende innfly-
telse over listenes sammensetning. Norge er fortsatt et demokrati,
men i stor grad et skjult elitedemokrati." (T. Titlestad, Sagasyn -
Norges historiske kraftlinjer.)

Skarer norske (ofte fag-) menn og kvinner har forlatt politikken med
nedlagte styrer, råd og utvalg.

Nå inviteres kommunene til snarest å finne sammen, evt. avvikle seg
selv; og i prosessen fjerne omkring 2/3 av de folkevalgte. Det vil gi
mer "robuste" kommuner; avhjelpe det "demokratiske problem" som hev-
des eksistere ved interkommunalt samarbeid. Kall det gjerne demokra-
tisk fattede vedtak; kall det ellers hva du vil, men tal sant.

Europa-føderal- (evt. feudal-)ismens medløpere i hjemlige egne bør
ikke tillates å skulle lære oss hva demokrati er; "selv om vi leter
med lupe, oppdager vi knapt noe annet sted som har skapt varige demo-
kratiske utviklingsformer av den karakter som i Norden, spesielt i
den norske og islandske sfæren. Gode eksempler finner vi i Alltinget
på Island ca. 930 og tinget på Man, verdens eldste kontinuerlige
tingforsamling. Det var i Norge islendingene og øyfolket på Man fant
sine forbilder. Gulatinget var det konkrete utgangspunktet." "Demo-
kratiet er ikke noe Norge har fått i gave fra verden, det er i høy
grad et egenutviklet prosjekt over lang tid." (Titlestad.) Der til-
kom også kristenrett.

OG VEIEN VIDERE?

Situasjonen er meget verre enn hva som fremgår av ovenstående; fremst
gjelder alt utøste uskyldige barneblød som roper til Skaperen fra
jorden (1.Mos.4,10).

Veien frem er veien tilbake. Tilbake til Hans Nielsen Hauges forret-
nings-etikk og gründerånd, så populært for tiden? Tilbake til Hauges
Gud, til "Herre, vår Gud, vårt Noregs Gud" (Hovden); til Guds ord.

Du som ikke kjenner Bibelen (eller er kjent av Bibelen); legg merke
til: Der går en strøm av mennesker fra land preget av Koranen, til
'kristne' land; videre en strøm fra katolsk pregede land til 'pro-
testantiske' land (også sør- og mellom-Amerika til USA); i sum en
strøm i retning de land som er sterkest preget av Bibelen.

Kirkehistoriker Ivar Welle fremholder at "de rene, lutherske land her
i Norden vel er blitt de mest demokratiske i verden. Dette er skjedd
ved en utvikling som kan sees f. eks. i Hans Nielsen Hauges virksom-
het. Ingen kunne være mer lydige mot øvrigheten og den eneveldige kon-
ge i Kjøbenhavn. Men han var også lydige mot Guds ord i Bibelen og i
den lutherske barnelærdom, derved ble han drevet til å vitne om Frel-
seren, selv etter at han fikk vite at dette stred mot kongens lov og
bud. Ved sitt eksempel er Hauge blitt en drivende kraft i det norske
folks strev for opplysning og frihet, for folkestyre mot embedsstyre.
Haugianismen ble en vesentlig del av det ånsliv som danner den nødven-
dige grunnvold for hele det demokratiske samfunn i Norge.

Lutherdommen inneholder to elementer, det forsiktige, konservative, som nødvendig vil bryte med det gamle og som avskyr revolusjon. Det annet element er den evangeliske frihet, som i lengden må føre til tankefrihet og borgerlig frihet. Og dette frihetsselementet er sterkest."

Guds vilje, Guds ord; fremfor alt.

Erik Pontoppidans "forklaring" het "Sannhet til Gudfrygtighet". "Å frykte Herren er begynnelsen til visdom" (Salme 111,10). Så hvordan? "Se, Herrens ord har de forkastet; hvor skulde de da ha visdom fra?" (Jer.8,9).

Du kan begynne med verdenshistoriens to første årtusen, penneført av Moses i 1.Mos. kap. 1-11 ("I begynnelsen skapte Gud ..."); videre Johannes-evangeliet ("I begynnelsen var Ordet..."; skriftet forteller "forat I skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn, og forat I ved troen skal ha liv i hans navn." (20,31)). Siden Romerbrevet (Guds "usynlige vesen, både hans evige kraft og hans guddommelighet, er synlig fra verdens skapelse av, idet det kjennes av hans gjerninger, forat de skal være uten undskyldning..." (1,20))

Det må tilføyes at mange nyere bøker som kalles "Bibelen" ikke er egnet (typisk Bibelselskapet 1978/-85 og 2011), da disse prinsipielt mer er å definere som fortolkninger enn som oversettelser (se M. Marlowe, Against the Theory of 'Dynamic Equivalence' (bible-researcher.com). "I began this book with the thesis that the Bible belongs to the Church. But a corrupted church will naturally lead to a corrupted Bible, because its leaders will not be faithful in the stewardship of the written Word. Conversely, a corrupted Bible is a sign of a corrupted church." (Ch.28, Conclusion)).

Som 1978-modellen, er også Bibelselskapets 'Bibel 2011' en idiomatisk gjengivelse av originalen (ved siden av å ta utgangspunkt i et egyptisk-ættet NT-tekstgrunnlag). Dette gir eksempelvis utslag som "at en prøver å unngå energitap ved å kutte overflødige småord. Et særlig illustrerende eksempel er v. 4". (G.O. Holmås ifm. Rom 12.) V.4b lyder direkte oversatt "men lemmene alle ikke den samme har gjerningen"; NO30 oversetter "men ikkealle lemmene har samme gjerning" og 'Bibel 2011' gjengir "alle med ulike oppgaver". Det siste er gjerne "et godt og moderne litterært norsk", slik Bibelselskapet beskriver teksten sin, men er ikke å oversette Guds ord til norsk. For den som vil kjenne Guds ord, gjelder hverken "moderne" eller gammelmodig norsk, men kun bibelsk norsk. En reell bibeloversettelse styres av kildepråket, ikke av målpråket.

Av tilgjengelige norske bibeloversettelser nytter Bibelforlagets "Bibelen Guds Ord" (97/07) det tradisjonelle nytestamentlige tekstgrunnlag, men leverer en "ujevn" oversettelse. (En del BGO-utgaver har noteapparat med info. om grunntekst-lesemåte-varianter.) Norsk Bibel (88/07) er mye lik Bibelselskapets 1930-utgave i tekstgrunnlag og oversettelse, men driver systemisk setningsforkortelse og utelatelse av setningsinnledende ord som lite nyttes i norsk; slik tendens finnes óg i BGO.

Det norske bibelselskaps "Revidert oversettelse av 1930" har dessverre vedblitt 1904s begynnende avvik fra den tradisjonelle greske NT-tekst, men er i sum den beste tilgjengelige norske oversettelse av Bibelen.

OG PONTOPPIDAN SKREV

1. Kjære barn, vil du ikke gjerne være lykkelig paa jorden og salig i himmelen?

Jo, hvis jeg bare kunde bli det!

2. Da vil du vel gjerne gaa den vei, som fører til dette maal?
Ja, dersom jeg kan finde den.

6

3. Tror du ikke, at der er en Gud til?
Jo, fordi verden umulig kan ha skapt sig selv, men maa ha en aarsak,
som er høiere og ældre end all ting...